

HANS CONRAD PEYER: *Viaggiare nel Medioevo: dall'ospitalità alla locanda*

"Economica Laterza", sv. 113, Editori Laterza, Bari 1997, 397 str.

Srednjovjekovna putovanja i putnici te njihov prihvati i oblici ugošćivanja središnje su teme djela švicarskog povjesničara Hansa Conrada Peyera. Studija je zasnovana na proučavanju i raščlambi raznovrsnih arhivskih vrela i dosadašnjih uradaka zapadnoeuropske historiografije. Djelo vremenski pokriva poglavito razdoblje srednjega vijeka, ali (posebice u uvodnom dijelu) zahvaća i antičko doba te razdoblje ranog novog vijeka. S obzirom na prostor, u djelu su poglavito obuhvaćena područja zapadne i središnje Europe s tek djelomičnim osvrtom na prostor Rusije, europski jugoistok, sjevernu Afriku i zemlje Dalekoga Istoka.

Prvi dio knjige uvodno je poglavlje i ujedno sažet panoramski pregled najstarijih vidova ugošćivanja putnika i stranaca tijekom antičkog doba ("Introduzione. Forme antiche di ospitalità", 3-27). U drevnim zajednicama koje odlikuje plemenski karakter udruživanja, trajao je - kao najrasprostranjeniji vid odnosa prema putniku-gostu - besplatni oblik pružanja smještaja (prenočište i hrana na određeni broj dana). Gosta se, kako su nalagali plemenski običaji, nužno moralo zaštititi od bilo kakvih nepogoda i pružiti mu tijekom njegovog zadržavanja na određenom teritoriju gostoprinstvo i sigurnost. Na primjeru antičkih država Rima i Grčke autor opisuje vidove ukonačavanja stranaca, navodi onodobno nazivlje za kuće određene za njihov smještaj (*pròxenos, hospitium publicum*) te ukazuje na osobitosti prilikom smještaja uglednika (vladar, njegova pratnja, visoki državni službenici, vojni časnici i dr.) u Carskom Rimu. Na primjeru iz povijesti antičkih gradova (poglavito Rima) ukazuje se na već tada prisutne vidove prihvata gostiju uz novčanu naknadu, razgranatost mreže "ugostiteljskih objekata" uzduž važnih cestovnih komunikacija te službu profesionalnih "ugostitelja".

"L'ospitalità nel Medioevo barbarico e nell'alto Medioevo" naslov su najopsežnije i sadržajem ključne cjeline knjige (29-229) u kojoj se - na osnovi iščitavanja raznovrsnih vrela iz povijesti zapadnoeuropskih zemalja i naroda - prati razvojni put i temeljne značajke ugošćivanja putnika u razdoblju od seobe narodá do 13. stoljeća. U ranom srednjem vijeku, poglavito u vrijeme neposredno nakon seobe i tijekom prvih desetljeća pribivanja novih naroda na europskome tlu, ukonačavanje putnika i stranaca često je besplatno (*ospitalità gratuita*). Takve "arhaične forme" odnosa prema putniku zadržale su se, tvrdi autor, u običajima nekih naroda izrazito plemensko-patrijarhalnog ustroja (Crna Gora, Albanija, Grčka) sve do modernoga doba. Ipak, u većini europskih zemalja razvoj je išao mnogo brže te ukonačavanje bez ikakve nadoknade uskoro postaje ograničenije i sužava se ili samo na pružanje smještaja (prenočišta) ili hrane (*ospitalità limitata*). Takav razvoj dovesti će tijekom srednjega vijeka do nastanka prvih profesionalno ustrojenih ugostiteljskih objekata, koji su putnicima pružali usluge samo uz određenu novčanu nadoknadu.

Nastanak profesionalnih konačišta, svratišta i gostionica diljem Europe u 11. stoljeću sukadan je i uvjetovan porastom trgovine i jačanjem trgovačkoga sloja, "eksplozijom" hodočašćenja kao izrazito srednjovjekovnoga fenomena iskazivanja pobožnosti te križarskim ratovima koje prati učestalo izmještanje vojske i ljudstva uzduž europskih prometnica. U razvijenim europskim gradskim središtima (primjer sjevernotalijanskih, južnonjemačkih, sjevernošpanjolskih i južnofrancuskih gradova) prihvati putnika postaje jednom od temeljnih i najisplativijih djelatnosti tamošnjega žiteljstva. Usporedo s time, gradsko zakonodavstvo (statuti, zakonski spisi gradske uprave) prepuno je odluka u svezi s regulacijom ove vrste djelatnosti.

Unutar iste cjeline posebno poglavlje odnosi se na nastanak, razvoj, širenje i temeljna obilježja prvih ugostiteljskih objekata na profesionalnoj osnovi (gostionice, krčme, svratišta, prenočišta,

konačišta i sl.). Nastaju tijekom šireg vremenskog raspona uzduž svih europskih zemalja, posebice uz glavne trgovačke prometnice te u podgrađima i unutar gradova u kojima je bila razvijena trgovačka i obrtnička djelatnost. Podrobno i s navođenjem brojnih konkretnih primjera, autor ukazuje na osnovne značajke prvih takvih konačišta u pojedinim gradovima, odnos gradskih vlasti prema njihovim djelatnicima, pokušaje monopolizacije rada (posebno u svezi s točenjem pića) te (u 12. i 13. st.) granjanje ugostiteljske djelatnosti prema socijalnom statusu i potrebama gostiju.

Samostani, hospitali i hospiciji u srednjem vijeku, ali i u kasnijem razdoblju, temeljna su mjesta za ukonačavanje koje organizira, potpomaže i usmjerava crkvena ustanova na određenom području. Čin prihvata i zbrinjavanja putnika i hodočasnika, posebice onih siromašnijeg imovnog statusa, ali i bolesnih i ostarjelih, jedno je od temeljnih djela kršćanskoga milosrđa i stoga je u životu Crkve i njenih vjernika imalo izniman značaj.

Autor, nadalje, služeći se primjerima koji potječu i izvaneuropskoga kulturnog kruga (islamski svijet) predstavlja raznovrsne vidove svratišta i konačišta koja su bila isključivo namijenjena prihvatu trgovaca i njihove robe (hanovi, karavansaraji, fontici i dr.). Na primjeru razvijenih trgovačkih središta (Mleci) ukazuje na postojanje čitavih gradskih četvrti u kojima su podizane zgrade za prihvatanje stranih putnika i njihove robe (*Fondaco dei Tedeschi, degli Arabi, dei Persiani, dei Turchi*). Poseban, često neželjen i za domaćina tegotan oblik ugošćivanja bio je prihvatanje i smještaj vladara i njegove pratnje prilikom njihovih službenih obilazaka zemlje, odlaska u lov ili u ratni pohod. Takva su ukonačavanja s obzirom na goleme izdatke, često završavala porazno po gospodarsku stabilnost naselja, gradova, ali i čitavih regija kroz koje su prolazili dvorski uglednici. Slične probleme imale su i crkvene ustanove (poglavito opatije) prilikom prihvata i višednevnog smještaja visokih crkvenih dostojanstvenika.

Treća cjelina knjige prati razvoj ugostiteljskih objekata u doba kasnog srednjeg vijeka ("Le locande nel basso Medioevo", 231-296). Gostionice tada dobivaju definiciju po kojoj su i danas prepoznatljive kao mjesta u kojima se - isključivo za novčanu nadoknadu - dobiva smještaj i hrana na određeni broj dana. Razmatra se njihova rasprostranjenost, međusobne sličnosti i razlike unutar pojedinih europskih regija, navode brojna nazivlja za slične ili iste tipove ugostiteljskih objekata, utvrđuje društveni i imovni status njihovih djelatnika (gostioničara, krčmara) te predstavljaju temeljne graditeljske osobitosti, smještajni kapaciteti, ponuda hrane i pića i opća kvaliteta usluga u onodobnim uslužnim djelatnostima ove vrste.

Gostionice imaju svoj vlastiti, unutarnji život određen i usmjeren prvenstveno potrebama putnika koji u njima odsjedaju i koriste njihove usluge. Često, međutim, postaju i poprištem krvavih obračuna i sukoba, tajno su mjesto zasnivanja urota ili sklapanja mirovnih ugovora, krijumčarska baza, ali i utočište prognanika, izbjeglica, pa i razbojnika. "Locande" na lošem glasu postaju stjecištem marginalnih skupina, nezakonitih radnji, prostitucije, hazarda, kriminala i nasilnog ponašanja. S vremenom gostionice postaju važnom, nezaobilaznom sastavnicom gradskog svakodnevlja te se u njima - na specifičan način - odražava stanje grada, njegovih stanovnika, običaja i potreba.

Četvrta i zaključna cjelina djela ("Bilancio retrospettivo e conclusioni", 297-308) sadrži autorove zaključne misli, pojašnjenje metodoloških postupaka te završan, panoramski osvrt na razvojni put svih pojedinih etapa ugostiteljske djelatnosti od antike do razvijenog srednjeg vijeka.

Na kraju knjige nalaze se bilješke uz pojedine cjeline i poglavlja (309-360), popis korištenih izvora i literature (361-392) te sadržaj (393-397).

Djelo Hansa Conrada Peyera može se smatrati jednim u nizu uradaka suvremene europske historiografije koja se bavi putovanjima, putnicima, komunikacijama te oblicima ugošćivanja putnika tijekom srednjega vijeka. S obzirom na svoje temeljne sadržajne sastavnice, uporabljene metodološke postupke i raščlambu istraživačkih pitanja, djelo H. C. Peyera možemo smatrati vrijednim djelom i dragocjenom dopunom dosadašnjim saznanja o ovom atraktivnom i zasigurno važnom aspektu europskoga srednjovjekovlja.

Lovorka Čoralčić

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJESTINST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI

31

ZAGREB 1998.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Matićka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik

Kompjutorski slog i prijelom

DENONA d.o.o., Garićgradska 6, Zagreb

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u travnju 1999. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 31

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1998.

– 340 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X